

Liberalna teoria polityki zagranicznej – studium przypadku partii regionalnych w Indiach

Aleksandra Jaskólska

Uniwersytet Warszawski

Celem artykułu jest analiza roli partii regionalnych w kształtowaniu indyjskiej polityki zagranicznej na przełomie XX i XXI w. Objaśnienie i zrozumienie tego procesu wymaga zbadania przesłanek zwiększenia aktywności partii regionalnych w sferze międzynarodowej oraz zidentyfikowania instrumentów formalnych i nieformalnych, za pomocą których wpływają one na proces tworzenia polityki zagranicznej. Teoretycznym narzędziem zastosowanym do analizy aktywności partii regionalnych w Indiach w wymiarze międzynarodowym i wpływania na kształtowanie polityki w tym zakresie jest liberalna teoria polityki zagranicznej. Użycie liberalnej teorii pozwoli na weryfikację przyjętej hipotezy wskazującej, że partie regionalne dynamizują politykę zagraniczną Indii, przyczyniając się do wzbogacenia jej treści i celów, zwłaszcza w odniesieniu do stosunków z państwami sąsiadującymi i współpracy w regionie Azji Południowej. W pierwszej części artykułu omówiono główne założenia liberalnej teorii polityki zagranicznej, skupiając się przede wszystkim na modelu opracowanym przez Andrew Moravcsika. W drugiej części zidentyfikowano uwarunkowania i ramy instytucjonalno-prawne, które kształtują aktywność międzynarodową partii regionalnych. W trzeciej części przedstawiono ewolucję indyjskiego systemu partyjnego oraz scharakteryzowano wybrane partie regionalne. W czwartej części przeanalizowano wzrost aktywności międzynarodowej wybranych partii regionalnych. W podsumowaniu zaprezentowano użyteczność liberalnej teorii polityki zagranicznej przy badaniu wzrostu znaczenia partii regionalnych w kształtowaniu polityki zagranicznej Indii.

Słowa kluczowe: liberalna teoria polityki zagranicznej, Moravcsik, polityka zagraniczna Indii, partie regionalne, system partyjny, federalizm.

Liberalna teoria polityki zagranicznej – założenia¹

Badania nad liberalną teorią polityki zagranicznej rozpoczęły się w latach 60. XX w.², w opozycji do założeń strukturalnego realizmu³. Podstawy liberalnej teorii polityki zagranicznej objaśniają związki przyczynowo-skutkowe między ustrojem wewnętrznym państwa a jego zachowaniem wobec innych aktorów stosunków międzynarodowych. James Rosenau i Wolfram Hanrieder jako pierwsi zwrócili uwagę na znaczenie uwarunkowań wewnętrznych w kształtowaniu polityki zagranicznej państw⁴. Jednocześnie przedstawiciele szkoły liberalnej nie negowali wpływu czynników zewnętrznych na proces kreowania polityki zagranicznej państw. W latach 70. XX w. coraz większą wagę w badaniach polityki zagranicznej zyskiwały współzależność ekonomiczna i transnarodowe stosunki (transnarodowość). Szczególnie istotna dla rozwoju liberalnej teorii polityki zagranicznej była koncepcja transnarodowości definiowana przez Roberta Keohane'a i Josepha Nye'a jako relacja między dwoma podmiotami, z których jeden jest aktorem wewnętrznym⁵. Przedstawiciele liberalizmu przeciwstawiali się państwowocentrycznemu podejściu do badania polityki zagranicznej. Uważali, że aktorzy wewnętrzni, tacy jak: jednostki, grupy społeczne, grupy interesu,

¹ Liberalizm tradycyjny, neoliberalizm instytucjonalny, liberalny internacjonalizm oraz koncepcja ewolucji porządku liberalnego nie zostaną użyte w analizie stadium przypadku partii regionalnych w Indiach. Więcej informacji na temat liberalizmu zob. M.W. Doyle, *Liberalism and world politics*, „American Political Science Review” 1986, nr 4, s. 1151–1163; R.O. Keohane, J.S. Nye Jr., *Neorealism and neoliberalism*, „World Politics” 1988, nr 2; A.M. Slaughter, *International law in a World of liberal states*, „European Journal of International Law” 1993, t. 6; G.J. Ikenberry, *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*, Princeton University Press, Princeton 2011; R. Jackson, G. Sørensen, *Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych. Teorie i kierunki badawcze*, tłum. A. Czwojdrak, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2006, s. 111–131; J. Zaputowicz, *Teorie stosunków międzynarodowych. Krytyka i systematyzacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007; E. Haliżak, R. Ożarowski, A. Wróbel (red.), *Liberalizm & neoliberalizm w nauce o stosunkach międzynarodowych: teoretyczny pluralizm*, t. 1–2, Rambler, Warszawa 2016.

² Zob. P. Gourevitch, *The second image reversed: The international sources of domestic politics*, „International Organization” 1978, nr 4, s. 881–912; R. Putnam, *Diplomacy and domestic policy: The logic of two-level games*, „International Organization” 1988, nr 3, s. 427–460.

³ Liberalizm wywodzi się z tradycji liberalnej w XVIII i XIX w., kiedy to Adam Smith, John Stuart Mill i Jeremy Bentham prowadzili badania nad demokracją, wolnością, równością i pluralizmem. Rozwój liberalizmu w stosunkach międzynarodowych jest związany z polityką prezydenta Stanów Zjednoczonych, Woodrowa Wilsona. Wilson po zakończeniu I wojny światowej dążył do tego, aby ograniczyć możliwość wybuchu kolejnej wojny poprzez wprowadzenie do stosunków między państwami zasady rządów prawa i ustanowienia organizacji, która stałaby na straży bezpieczeństwa. Jednak ze względu na wybuch II wojny światowej liberalne podejście ustąpiło miejsce realizmowi. Dopiero lata 70. i 80. XX w. przyniosły renesans podejście liberalnego.

⁴ J. Rosenau, *The Domestic Sources of Foreign Policy*, The Free Press, New York 1967; W. Hanrieder, *Compatibility and consensus: A proposal for the conceptual linkage of external and internal dimensions of foreign policy*, „American Political Science Review” 1967, nr 4, s. 971–982.

⁵ R.O. Keohane, J. Nye (red.), *Transnational Relations and World Politics*, Harvard University Press, Cambridge 1971, s. XII–XVI.

organizacje pozarządowe oraz korporacje międzynarodowe, także odgrywają istotną rolę w kreowaniu polityki zagranicznej państw⁶.

Badania Koehane'a i Nye'a kontynuuje Andrew Moravcsik, który wykorzystał prace Imrego Lakatosa⁷, aby określić główne założenia dotyczące liberalnej teorii polityki zagranicznej⁸. Według Moravcsika państwa są reprezentantami grup społecznych, których preferencje i interesy determinują ich działania⁹. Polityka państwa zmienia się w zależności od tego, która z grup społecznych ma większą reprezentację, a poprzez to bardziej znaczący wpływ na proces podejmowania decyzji. Oznacza to, że polityka rządu odzwierciedla preferencje różnych kombinacji grup i jednostek w społeczeństwie danego państwa¹⁰. Na decyzje państwa mają wpływ interakcje zachodzące pomiędzy przedstawicielami różnych grup społecznych. Według Moravcsika istotne jest, aby sprecyzować, jak zorganizowane są instytucje, których funkcją jest przekładanie preferencji jednostek i grup interesu na politykę zagraniczną¹¹. W opublikowanej w 2001 r. pracy *Liberal International Relations Theory: A Social Scientific Assessment* Moravcsik przedstawił ostateczny kształt liberalnej teorii polityki zagranicznej. Najważniejszym czynnikiem oddziałującym na zachowanie państwa są według niego relacje między państwem, społeczeństwem i transnarodową społecznością¹².

Liberalna teoria polityki zagranicznej umożliwia objaśnienie długofalowych i historycznych zmian w systemie międzynarodowym¹³. W polskiej literaturze liberalna teoria polityki zagranicznej została szczegółowo przeanalizowana m.in. przez Edwarda Haliżaka, który w jednym ze swoich artykułów podsumował założenia liberalnego programu badawczego:

1. Istota uczestników stosunków międzynarodowych – najważniejszym uczestnikiem stosunków międzynarodowych są racjonalne jednostki i grupy społeczne, które promują

⁶ E. Haliżak, *Liberalna teoria polityki zagranicznej i jej analityczne zastosowanie*, „Stosunki Międzynarodowe” 2016, nr 2, s. 11–38.

⁷ Imre Lakatos opracował tzw. program badawczy, na który składa się ciąg teorii (T₁, T₂, T₃...). Każda z teorii, które wchodzi w skład ciągu badawczego, powinna wyjaśniać wszystko co poprzednia i dodatkowo nowe zjawiska. Zob. J. Worrall, G. Currie (red.), *The Methodology of Scientific Research Programmes. Philosophic Papers*, t. 1: *Imre Lakatos*, Cambridge University Press, Cambridge 2001.

⁸ A. Moravcsik, *Taking preferences seriously: A liberal theory of international politics*, „International Organization” 1997, nr 4, s. 513–553 oraz A. Moravcsik, *The new liberalism*, w: C. Reus-Smit, D. Snidal (red.), *The Oxford Handbook of International Relations*, Oxford University Press, Oxford 2008, s. 235–254.

⁹ A. Moravcsik, *Taking preferences...*, op. cit., s. 513–553 oraz A. Moravcsik, *The new liberalism*, op. cit., s. 235–254.

¹⁰ R. Tenerowicz, *Nowy liberalizm*, w: R. Zięba, S. Bieleń, J. Zajac (red.), *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, WDiNP UW, Warszawa 2015, s. 29–45.

¹¹ M. Kozub-Karkut, *Liberalizm: charakterystyka teorii w świetle założeń A. Moravcsika*, w: Ł. Fijałkowski, E. Stadtmüller (red.), *Normy wartości i instytucje we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, t. 1, Rambler, Warszawa 2015, s. 71–86.

¹² A. Moravcsik, *Liberal International Relations Theory: A Social Scientific Assessment*, WCFIA Working Paper, kwiecień 2001.

¹³ E. Haliżak, op. cit., s. 11–38.

swoje interesy. Liberalna teoria analizuje politykę w sposób zdecentralizowany, gdzie potrzeby jednostki i grup mają pierwotne w sensie genetycznym znaczenie w kształtowaniu interesów wpływających na zachowanie państw.

2. Państwa – państwo i jego instytucje pełnią funkcję pasa transmisyjnego, za pośrednictwem którego preferencje jednostki i grup społecznych są przekształcane w politykę zagraniczną państwa. Proces ten jest realizowany przez działających w duchu nacjonalizmu przedstawicieli państwa.

3. Istota systemu międzynarodowego – system międzynarodowy to konfiguracja preferencji państw, które oddziałują na ich zachowanie¹⁴.

Podsumowując, należy podkreślić, że działania państw są definiowane na podstawie niestannych interakcji między reprezentantami różnych grup społecznych. Dlatego też polityka państwa zmienia się w zależności od tego, która z grup społecznych ma największy wpływ na proces podejmowania decyzji. Liberalna teoria polityki zagranicznej uwypukla więc znaczenie czynnika wewnętrznego w procesie kształtowania polityki zagranicznej przez państwo.

Polityka zagraniczna Indii: ramy instytucjonalno-prawne

Uwarunkowania kulturowe i społeczno-ekonomiczne

Indie są republiką związkową, podzieloną na 29 stanów i 7 terytoriów zależnych¹⁵ (w tym miasto stołeczne New Delhi). Stany są zróżnicowane pod względem kulturowym, etnicznym, demograficznym i społeczno-ekonomicznym¹⁶.

Według cenzusu z 2011 r.¹⁷ (kolejny cenzus odbędzie się w 2021 r.) populacja Indii wynosiła 1 210 193 422 osób¹⁸. W Indiach istnieje 8 głównych religii, są 23 oficjalne języki¹⁹ i ponad 1500 dialektów. Języki hindi i angielski mają status języków urzędowych, co oznacza, że są używane do komunikacji na szczeblu centralnym.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ 29 stanów: Andhra Pradeś, Arunachal Pradeś, Asam, Bengal Zachodni, Bihar, Chhattisgarh, Dżammu i Kaszmir, Goa, Gudźarat, Haryana, Himachal Pradeś, Jharkhand, Karnataka, Kerala, Madhya Pradeś, Maharashtra, Manipur, Meghalaya, Mizoram, Nagaland, Orisa, Pendżab, Radżastan, Sikkim, Tamilnadu, Telangana, Tripura, Uttarakhand, Uttar Pradeś oraz 7 terytoriów zależnych: Andamany i Nikobary, Czandigarh, Dadra i Nagarhaveli, Daman i Diu, Lakszadiwy, Puducherry, a także miasto stołeczne New Delhi. Zob. <https://www.india.gov.in/india-glance/states-india> (data dostępu: 25.06.2018).

¹⁶ Zob. J. Zajączkowski, *Indie jako państwo wielokulturowe: teoria i praktyka polityczna*, w: G. Michałowska, J. Nakonieczna, H. Schreiber (red.), *Kultura w stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2014, s. 215–229.

¹⁷ Zob. Cenzus 2011, <http://censusindia.gov.in/> (data dostępu: 24.05.2018).

¹⁸ Według danych ONZ populacja Indii w czerwcu 2018 r. wynosiła 1 342 512 706.

¹⁹ Konstytucja Indii uznaje także 21 innych języków. W hindi mówi 43% Indusów, bengali – 8%, marathi – 7%, telugu – 6,9%, tamil – 5,9%, gudźarati – 4,7%, urdu – 4,3%, kannada – 3,7%, odia – 3,2%, malajalam – 2,9%, pundźabi – 2,8%, assami – 1,3%, maithili – 1,1%. W każdym z pozostałych języków wymienionych w konstytucji mówi poniżej 1% Indusów (są to: bhili, santali, kaszmiri, gondi, nepali, sindhi,

Rozwój gospodarczy stanów jest nierównomierny. W 2018 r. w Kerali dochód *per capita* wynosił 160 000 rupii (ok. 2400 dolarów), a w Uttar Pradesz tylko 48 000 rupii (ok. 720 dolarów)²⁰. Dostęp do edukacji jest także nierówny, co prowadzi do dużych różnic w liczbie analfabetów w poszczególnych stanach. Według cenzusu z 2011 r. w Kerali ponad 90% mieszkańców potrafi czytać i pisać, a w Uttar Pradesz tylko ok. 70%²¹. Zróżnicowanie stanów pod względem ekonomicznym i kulturowym przekłada się bezpośrednio na indyjski system polityczny i partyjny. Liderzy partii regionalnych podkreślają, że partie ogólnokrajowe nie reprezentują interesów stanów i nie poświęcają im wystarczająco dużo uwagi²².

System partyjny w indyjskim systemie politycznym – ujęcie prawne

System polityczny Indii opiera się na trzech filarach: demokracji, federalizmie oraz sekularyzmie. W preambule indyjskiej konstytucji znajduje się zapis: „Indie są sekularną [...] i demokratyczną republiką”²³.

Władza wykonawcza należy do premiera, który stoi na czele rządu, oraz do prezydenta będącego głową państwa. Premier jest nominowany przez prezydenta. W praktyce zostaje nim zazwyczaj lider partii, która wygrała wybory. Premier formuje rząd i gabinet. Kadencja rządu centralnego trwa pięć lat. Prezydent jest wybierany w wyborach pośrednich przez Kolegium Elektorów (w skład którego wchodzi członkowie parlamentu centralnego oraz legislatur stanowych). Zarówno prezydent, jak i wiceprezydent są wybierani na pięcioletnią kadencję, z nieograniczoną możliwością reelekcji²⁴. Wiceprezydent jest wybierany w tajnym głosowaniu przez członków parlamentu centralnego. Pełni funkcję reprezentacyjną oraz przewodniczy obradom wyższej izby parlamentu²⁵. Każdy z 29 stanów ma własny rząd, na czele którego stoi premier stanowy. Kadencja rządu stanowego także trwa pięć lat. Premier stanu odgrywa decydującą rolę w polityce stanowej, decyduje o wielkości i składzie rządu oraz gabinetu²⁶. Władza ustawodawcza na poziomie centralnym należy do dwuizbowego

dogri, konkani, kurukh, khandesj, tulu, meitei, bodo, khasi, ho, manduri, garo oraz tripuri). Zob. Cenzus 2011, <http://censusindia.gov.in/> (data dostępu: 23.05.2018).

²⁰ Economic and Statistical Organization, Government of Punjab, <http://www.esopb.gov.in/Static/PDF/GSDP/Statewise-Data/StateWiseData.pdf> (data dostępu: 20.05.2018).

²¹ Cenzus 2011, <http://censusindia.gov.in/> (data dostępu: 23.05.2018).

²² B.B. Cohen, S. Ganguly, *Introduction: Regions and regionalism in India*, „India Review” 2014, nr 4, s. 313–320.

²³ Konstytucja Indii, <https://www.india.gov.in/my-government/constitution-india> (data dostępu: 4.02.2016). Zob. *India's Democracy at 70*, „Journal of Democracy” 2017, nr 3.

²⁴ Jedynym politykiem rządzącym więcej niż jedną kadencję był Rajendra Prasad, który sprawował urząd prezydenta od 1950 do 1962 r. Był pierwszym prezydentem niepodległych Indii. Więcej zob. R. Guha, *India after Gandhi*, Picador, New Delhi 2007.

²⁵ Zob. S.K. Mitra, *Politics in India: Structure, Process and Policy*, London, Routledge 2017.

²⁶ Zob. B.L. Fadia, *Indian Government and Politics*, Sahitya Bhawan, Agra, s. 294–402; P. Chatterjee (red.), *State and Politics in India*, Oxford India, New Delhi 2012.

parlamentu. Wybory do izby wyższej (Radźja Sabha) są pośrednie, a do izby niższej (Lok Sabha) bezpośrednie. Legislatury stanowe są jedno- lub dwuizbowe (to zależy od wielkości stanu²⁷). Na szczeblu centralnym dominują partie ogólnokrajowe, które, jeśli nie zdobędą większości w Lok Sabhie, wchodzą w koalicje z partiami ogólnokrajowymi i regionalnymi²⁸. Na poziomie stanowym rządzą partie ogólnokrajowe lub regionalne.

Mapa 1. Mapa polityczna Indii

Źródło: <http://www.surveyofindia.gov.in/> (data dostępu: 11.08.2017).

²⁷ W 2018 r. dwuizbowe parlamenty funkcjonowały w: Uttar Pradeś, Maharashtra, Andhra Pradeś, Telangana, Bihar, Karanataka, Dżammu i Kaszmir. Rząd Orisy przegłosował we wrześniu utworzenie wyższej izby parlamentu (Vidhan Parishad). Rządy Bengaluru Zachodniego oraz Tamilnadu dążą do tego, aby także przegłosować utworzenie Vidhan Parishad.

²⁸ Zob. N.G. Jayal, P.B. Mehta, *The Oxford Companion to Politics in India*, Oxford University Press, New Delhi 2010.

Komisja Wyborcza w Indiach²⁹ dzieli partie polityczne na dwa typy: ogólnokrajowe i stanowe (bardzo często nazywane także partiami regionalnymi, w artykule terminy będą używane zamiennie)³⁰. Według wytycznych Komisji Wyborczej partia zyskuje status partii ogólnokrajowej, jeśli zdobędzie co najmniej 6% głosów w co najmniej czterech stanach podczas wyborów do Lok Sabha lub w wyborach do parlamentów stanowych. Ponadto partia musi zdobyć co najmniej cztery mandaty z jednego lub większej liczby stanów. Jeśli nie będzie w stanie tego osiągnąć, to musi zdobyć co najmniej 2% mandatów w Lok Sabha, czyli 11 z 543. Te 11 mandatów musi pochodzić z co najmniej trzech różnych stanów.

Partia regionalna według wytycznych Komisji Wyborczej musi spełnić następujące kryteria: zdobyć co najmniej 6% głosów podczas wyborów stanowych, dwa mandaty w parlamencie stanowym lub zdobyć co najmniej 3% wszystkich miejsc w parlamencie stanowym, lub zdobyć minimum trzy mandaty w parlamencie stanowym, w zależności od tego, która z wartości jest większa³¹.

Ewolucja relacji rządu centralnego z rządami stanowymi

Dla zrozumienia wzrostu znaczenia partii regionalnych w procesie tworzenia polityki zagranicznej Indii konieczna jest analiza ewolucji relacji rządu centralnego z rządami stanowymi.

Relacje między rządem centralnym a rządami stanowymi są opisane w indyjskiej konstytucji, która weszła w życie 26 stycznia 1950 r.³² Artykuł 246 indyjskiej konstytucji określa podział kompetencji między rząd centralny i rządy stanowe. Kompetencje centrum wobec stanów są mocno rozbudowane. Union List (prerogatywy rządu centralnego) to 97 pozycji, State List (prerogatywy rządów stanowych) – 66 pozycji oraz Concurrent List, czyli lista, gdzie zarówno centrum, jak i stany mają prerogatywy do działania – 47 pozycji. Jeśli nastąpi konflikt interesów w ramach Concurrent List, to zawsze pierwszeństwo należy do centrum³³. Ponadto artykuł 248 Konstytucji Indii nadaje rządowi centralnemu władzę ustawodawczą w kwestiach, które znajdują się na State List³⁴. Rząd centralny

²⁹ Election Commission of India, <http://eci.nic.in/eci/eci.html> (data dostępu: 20.10.2016).

³⁰ P. Chhibber Pradeep, N. Irfan, *Party competition and fragmentation in Indian elections: 1957–1998*, w: R. Ramashray, P. Wallace (red.), *Indian Politics and 1998 Election*, Sage, New Delhi 1999, s. 37.

³¹ *Electoral Processes and Political Parties*, rozdz. 4, Ministry of Law and Justice, <http://lawmin.nic.in/ncrwc/finalreport/v1ch4.htm> (data dostępu: 25.09.2016).

³² Zob. N.G. Jayal, *Democracy in India*, Oxford University Press, New Delhi 2007, s. 137; P. Brass, *The Politics of India since Independence*, Cambridge University Press, Cambridge 1994, s. 64.

³³ A. Mattoo, H. Jacob, *Republic of India*, w: H. Michelmann (red.), *Foreign Relations in Federal Countries*, McGill-Queen's University Press and Forum of Federations, Montreal 2009, s. 175.

³⁴ L. Saez, *The Sarkaria Commission and India's struggle for federalism*, „Contemporary South Asia” 1999, nr 8, s. 46.

mianuje gubernatora, który stoi na czele jednego lub kilku stanów i może kontrolować funkcjonowanie rządu stanowego³⁵.

Rząd centralny jest odpowiedzialny za kreowanie polityki zagranicznej i obronnej. Jest zobowiązany do utrzymywania stosunków dyplomatycznych, konsularnych i handlowych. Odpowiada za kontakty z organizacjami międzynarodowymi, reprezentuje państwo na arenie międzynarodowej, zawiera porozumienia, podpisuje umowy³⁶. Decyduje o ogłoszeniu stanu wojny i pokoju. Prerogatywy rządu centralnego w kreowaniu polityki zagranicznej określa Konstytucja Indii, artykuł 253. Artykuł 257 umożliwia rządowi centralnemu wydawanie zaleceń rządowi stanowym w kwestiach związanych z kreowaniem polityki zagranicznej³⁷. Jest jeden wyjątek, kiedy rząd centralny musi odbyć konsultacje z rządem stanowym, jest to zmiana granic państwa³⁸. Rząd centralny kontroluje podatki (VAT, podatek dochodowy od osób fizycznych i prawnych), które następnie rozdziela między stany w taki sposób, aby niwelować różnice między poziomem ich rozwoju³⁹. Fiscal Responsibility and Management Act przyjęty w 2003 r. podtrzymuje dominującą rolę rządu centralnego, który ma kontrolować i regulować niedoskonałości rynku oraz stać na straży dyscypliny finansowej rządów stanowych⁴⁰. Rząd centralny ma także prawo zaciągania pożyczek i kredytów od zagranicznych podmiotów, prowadzenia wymiany handlowej z innymi państwami, importu i eksportu oraz decyduje o wysokości ceł, w tym ceł wywozowych.

Mimo znaczących kompetencji rządu centralnego od 1991 r. obserwuje się systematyczne zwiększanie się roli partii regionalnych. Należy to rozpatrywać w kontekście dwóch procesów.

Pierwszy to ewolucja relacji rządu centralnego z rządami stanowymi, która uwidoczniła się zwłaszcza w sferze zwiększenia prerogatywy rządów stanowych w kreowaniu polityki gospodarczej (m.in. pozyskiwanie inwestycji zagranicznych). Był to pierwszy etap decentralizacji.

Drugi etap decentralizacji trwa od 2014 r. i jest koordynowany przez rząd Narendry Modiego, premiera Indii z ramienia Bharatiya Janata Party (BJP) (od maja 2014 r.). Podczas kampanii wyborczej w tym roku Narendra Modi wielokrotnie zapowiadał, że

³⁵ Jeśli po wyborach partie nie są w stanie sformować rządu, gubernator nadzoruje utworzenie nowego rządu. Gubernator może zasugerować prezydentowi wprowadzenie rządów prezydenckich, co wiąże się z zawieszeniem działalności parlamentu i rządu stanowego oraz przejściem kontroli nad administracją i legislacją przez gubernatora. Zob. M.G. Khan, *Coalition government and federal system in India*, „The Indian Journal of Political Science” 2003, nr 4, s. 169.

³⁶ Schedule VII of the Indian Constitution, Union List, items 10–14.

³⁷ A. Kumar, *Impact of West Bengal politics on India–Bangladesh Relations*, „Strategic Analysis” 2013, nr 3, s. 338–352.

³⁸ Konstytucja Indii, <https://www.india.gov.in/my-government/constitution-india> (data dostępu: 4.02.2016).

³⁹ G. Bhattacharjee, *The reality of special category states*, „Economic and Political Weekly” 2014, nr 40, s. 48–56.

⁴⁰ A. Bagchi, *Globalisation and federalism: Uneasy partners?*, „Economic and Political Weekly”, 20.09.2008, s. 41–48.

zdecentralizuje relacje na linii centrum–stany. Zapewniał, że będzie dążyć do modelu, w którym narodowa strategia rozwoju (Team India⁴¹) będzie współtworzona przez rządy stanowe⁴². Premier Modi podkreślił, że zasada równości dotyczy także udziału premierów stanowych w kreowaniu polityki zagranicznej.

W ramach realizacji strategii Team India Komisja Planowania (Planning Commission), która zajmowała się m.in. opracowywaniem planów pięcioletnich, została w 2015 r. zastąpiona przez National Institution for Transforming India Aayog (NITI Aayog)⁴³. Wszyscy premierzy stanowi są jej członkami, regularne spotkania mają przyczynić się do decentralizacji relacji centrum–stany⁴⁴. Ponadto premier Modi wprowadził w życie rekomendacje 14. Finance Commission i zwiększył z 32 do 42% udział stanów w podziale dochodów z podatków⁴⁵.

Kolejnym rozwiązaniem zaproponowanym przez rząd premiera Modiego jest stworzenie States Division, która funkcjonuje w ramach Ministerstwa Spraw Zagranicznych (Ministry of External Affairs, MEA) od 2014 r.⁴⁶ States Division ma za zadanie koordynowanie współpracy na linii centrum–stany. Ma wspierać stany w kontaktach z indyjskimi placówkami dyplomatycznymi oraz przedstawicielstwami i placówkami zagranicznymi w Indiach. Ponadto ma przekazywać informacje o możliwościach pozyskania inwestorów zagranicznych, aby rządy stanowe miały szansę zintensyfikowania współpracy gospodarczej, kulturalnej i naukowej⁴⁷. States Division ma także konsultować z Ministerstwem Spraw Zagranicznych wizyty w stanach przedstawicieli państw i zagranicznych firm oraz usprawnić pracę rządów stanowych przez dzielenie się dobrymi praktykami. Rządy stanowe mają pomagać w szkoleniu kadry ministerstwa, która specjalizuje się w kwestiach związanych z konkretnymi stanami⁴⁸.

Drugi proces, który znacząco wpłynął na zwiększenie roli partii regionalnych w kreowaniu polityki zagranicznej, to liberalizacja gospodarki, dająca szansę rząd

⁴¹ Premier Modi pierwszy raz przedstawił strategię Team India na forum Radźja Sabha w 2014 r. Zob. C.K. Sharma, W. Swenden, *Modi-fying Indian federalism? Center–State relations under Modi’s*, „Indian Politics & Policy” 2018, nr 1, s. 51–81.

⁴² Zob. BJP Manifesto, 2014, http://www.bjp.org/images/pdf_2014/full_manifesto_english_07.04.2014.pdf (data dostępu: 21.05.2014).

⁴³ M. Sengupta, *Modi planning: What the NITI Aayog suggests about the aspirations and practices of the Modi government*, „South Asia: Journal of South Asian Studies” 2015, nr 4, s. 795.

⁴⁴ C.K. Sharma, W. Swenden, op. cit., s. 51–81.

⁴⁵ Ministry of Finance, <http://pib.nic.in/newsite/PrintRelease.aspx?relid=115810> (data dostępu: 7.02.2017).

⁴⁶ Ministry of External Affairs, https://mea.gov.in/lok-sabha.htm?dtl/24347/Q_NO687_SEPARATE_DIVISION_FOR_CENTRESTATE_RELATIONS (data dostępu: 7.02.2017).

⁴⁷ C.K. Sharma, *Federalism and Foreign Direct Investment: How Political Affiliation Determines the Spatial Distribution of FDI—Evidence from India*, „GIGA Working Paper” 2017, nr 307.

⁴⁸ H. Jacob, *Putting the Periphery at the Center, Indian States’ Role in Foreign Policy*, październik 2016, Carnegie India oraz T. Singh Maini, *Indian Federalism under Modi: States No Longer Mute Foreign Policy Spectators*, <http://www.futuredirections.org.au/publication/indian-federalism-modi-states-no-longer-mute-foreign-policy-spectators/> (data dostępu: 18.08.2018).

stanowym i partiom regionalnym na zaangażowanie w politykę tworzoną przez rząd centralny w New Delhi. Poprzez rządy koalicyjne partie regionalne uzyskały szansę uczestniczenia w rządzie centralnym⁴⁹.

Wzrost znaczenia partii regionalnych w systemie politycznym Indii

Indyjski system partyjny ewoluował od systemu partii dominującej do systemu wielopartyjnego⁵⁰. Z tą ewolucją związany jest wzrost wpływu partii regionalnych na proces tworzenia polityki zagranicznej Indii.

Ewolucja indyjskiego systemu partyjnego

Zmiany w systemie partyjnym można podzielić na kilka etapów: etap pierwszy od 1952 do 1967 r., drugi od 1967 do 1989, trzeci od 1989 do 1999, czwarty od 1999 do 2014 oraz piąty od 2014 do chwili obecnej⁵¹.

Etap pierwszy to tzw. system kongresowy⁵², który charakteryzował się centralizacją władzy na szczeblu zarówno centralnym, jak i stanowym. Indyjski Kongres Narodowy był partią dominującą. Partie regionalne miały marginalne znaczenie i na szczeblu centralnym, i stanowym.

Drugi etap rozpoczął się w 1967 r., kiedy partia regionalna Dravida Munnetra Kazhagam (DMK) pokonała Kongres w wyborach stanowych w Tamilnadu. Podczas wyborów w 1967 r. Kongres stracił także większość w siedmiu stanach (z istniejących wówczas szesnastu)⁵³. W 1977 r. All India Anna Dravida Munnetra Kazhagam (AIADMK) pokonała Kongres w wyborach stanowych w Tamilnadu, a w 1983 r. Telugu Desam Party (TDP) w Andhra Prades⁵⁴. W polityce stanowej wpływy Kongresu zaczęły się zmniejszać. Kongres przegrał także w wyborach na szczeblu centralnym w 1977 r., jednak już w 1980 r. wrócił do władzy⁵⁵.

Etap trzeci charakteryzował się zdecydowanym wzrostem znaczenia partii regionalnych⁵⁶. Po 1989 r. regionalizacja w bezpośredni sposób wpłynęła na wyniki wyborów

⁴⁹ Zob. S.K. Mitra, op. cit.

⁵⁰ K. Sridharan, *Federalism and foreign relations: The nascent role of the Indian states*, „Asian Studies Review” 2003, nr 4, s. 475.

⁵¹ Election Commission of India, https://www.eci.nic.in/eci_main1/seats_of_loksabha.aspx (data dostępu: 9.06.2018).

⁵² Zob. R. Kothari, *The congress 'system' in India*, „Asian Survey” 1964, nr 12, s. 1161–1173.

⁵³ A. Farooqui, E. Sridharan, *Can umbrella parties survive? The decline of the Indian National Congress*, „Commonwealth & Comparative Politics” 2016, nr 3, s. 331–361.

⁵⁴ A. Kohli, *The NTR phenomenon in Andhra Pradesh: Political change in a South Indian State*, „Asian Survey” 1988, nr 10, s. 991–1017.

⁵⁵ L. Tillin, *Regional resilience and national party system change: India's 2014 general elections in context*, „Contemporary South Asia” 2015, nr 2, s. 181–197.

⁵⁶ Y. Yadav, *Electoral politics in the time of change: India's third electoral system, 1989–99*, „Economic and Political Weekly” 1998, nr 34, s. 2393–2399.

na szczeblu centralnym i dała początek post-Congress polity⁵⁷, czyli utracie przez Kongres statusu partii dominującej⁵⁸. Ważnym momentem była wygrana w 1989 r. na szczeblu centralnym koalicji zbudowanej z 27 partii, National Front, na czele której stał Vishwanath P. Singh. Do koalicji należało kilka partii regionalnych, w tym TDP z Andhra Pradeś, DMK z Tamilnadu oraz Asom Gana Parishad z Asamu. Rząd utrzymał się u władzy tylko przez rok, ale rozpoczął nowy etap w systemie partyjnym Indii⁵⁹.

Czwarty etap, rozpoczęty w 1999 r., charakteryzuje się wzrostem znaczenia koalicji: National Democratic Alliance (NDA) na czele z BJP oraz United Progressive Alliance (UPA) z Indyjskim Kongresem Narodowym, a co za tym idzie wzrostem znaczenia partii regionalnych. BJP w latach 1999–2004 stworzyło koalicję, w której było około 25 partii, w tym m.in.: DMK, Shiv Sena z Maharasztry, Biju Janata Dal z Orisy, National Conference z Dżammu i Kaszmir oraz Asom Gana Parishad z Asamu. W wyborach do Lok Sabha w 1999 r. partie regionalne zdobyły aż 188 mandatów. To był najlepszy wynik partii regionalnych od wyborów z 1951–1952 r. (wykres 1). Podczas przygotowań do wyborów w 2004 r. Kongres musiał stworzyć koalicję z 16 partiami, w tym z: DMK, Rashtriya Janata Dal z Bihar, Peoples Democratic Party z Dżammu i Kaszmiru oraz Jharkand Mukti Morcha z Dżarkhandu. Po raz pierwszy Kongres stanął na czele koalicji, co umożliwiło mu wygranie wyborów⁶⁰.

Piąty etap rozpoczął się wygraną BJP w wyborach w 2014 r. BJP zdobyła 282 mandaty, a jako koalicja NDA 334⁶¹. Pierwszy raz od 1984 r. jedna partia zdobyła wystarczającą liczbę mandatów w Lok Sabha, aby rządzić samodzielnie⁶². Należy podkreślić, że liczba mandatów uzyskanych przez partie regionalne w wyborach w 2014 r. zwiększyła się do 176 mandatów, aż o 30 więcej w porównaniu z wyborami w 2009 r. (tabela 1). Najlepsze wyniki w wyborach w 2014 r. uzyskały partie regionalne z Tamilnadu (AIADMK, trzeci wynik, po BJP i Kongresie), Bengalu Zachodniego (TMC, czwarty wynik), Orisy (BJD, piąty wynik) oraz Andhra Pradeś (Telugu Desam Party) i Telangany (Telangana Rashtra Samithi)⁶³. W wyborach do Lok Sabha w 2019 r. BJP po raz kolejny odniosła zwycięstwo, zdobywając aż 303 mandaty, a jako koalicja NDA 353, to najlepszy wynik w historii partii. Liczba mandatów dla partii regionalnych zmniejszyła się o 20. Wynika to m.in. z faktu, że TMC została uznana w 2016 r.

⁵⁷ Y. Yadav, S. Sandeep, K.C. Suri, *State of Democracy in South Asia*, Oxford University Press, New Delhi 2008.

⁵⁸ K.K. Kailash, *Regional parties in the 16th Lok Sabha elections. Who survived and why?*, „Economic and Political Weekly” 2014, nr 39.

⁵⁹ J. Zajączkowski, *Rola i znaczenie mediów w kształtowaniu modelu demokracji w Indiach*, „Global Media Journal” 2010, wiosna, s. 17–33.

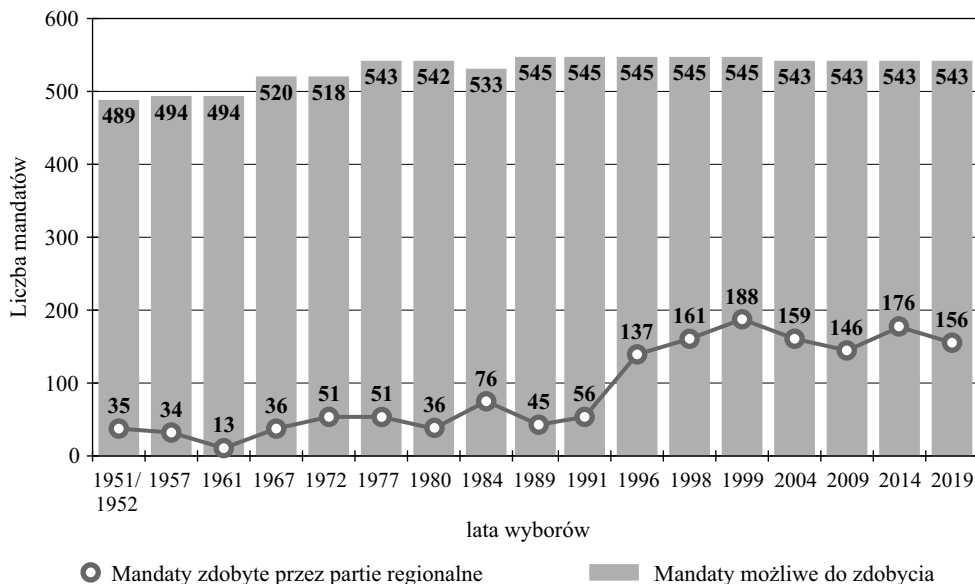
⁶⁰ L. Tillin, op. cit., s. 181–197.

⁶¹ A. Farooqui, E. Sridharan, *Is the coalition era over in Indian politics?*, „The Round Table” 2014, nr 6, s. 557–569.

⁶² J. Zajączkowski, *Wybory parlamentarne w Indiach w 2014 r.: znaczenie dla polityki wewnętrznej i zagranicznej*, „Stosunki Międzynarodowe” 2015, nr 1.

⁶³ S. Kumar, *Patterns of political participation: Trends and perspective*, „Economic and Political Weekly”, 2009, wrzesień; idem, *Bihar: Interpreting the massive mandate*, „The Hindu”, 23.05.2014.

przez Komisję Wyborczą za partię ogólnokrajową. Gdyby TMC była ciągle partią regionalną, liczba mandatów dla takich partii wyniosłaby 178.

Wykres 1. Wyniki partii regionalnych w wyborach do Lok Sabha

Źródło: opracowanie własne na podstawie Election Commission of India, <http://eci.nic.in/eci/eci.html> (data dostępu: 1.06.2019).

Charakterystyka wybranych partii regionalnych

Do studium przypadku wybrano partie regionalne ze względu na: położenie geograficzne stanów, które te partie reprezentują; liczbę mandatów w Lok Sabhie⁶⁴; znaczenie liderów partii regionalnych w kształtowaniu decyzji związanych z polityką zagraniczną rządu centralnego oraz ich wpływ na stabilność koalicji rządzącej. Wybrane partie to All India Trinamool Congress (TMC) z Bengalii Zachodniej, DMK i AIADMK z Tamilnadu oraz TDP z Andhra Prades (mapa 1).

⁶⁴ Stopień, w jakim partie regionalne mają udział w kształtowaniu polityki rządu – w tym zagranicznej – zależy m.in. od liczby mandatów, jakie dany stan ma w izbie niższej parlamentu centralnego. Liczba mandatów jest uzależniona od populacji stanu, Uttar Prades z prawie 200 milionami mieszkańców ma 80 mandatów, a Tripura z niecałymi 4 milionami tylko 2 mandaty (T. Maini, *The politics of Centre-State relations and the formulation of India's foreign policy*, „Associate Paper”, 24.11.2011, s. 1–6 [Future Directions International]). Stany, które są położone na obszarach przygranicznych i mają dużą liczbę mandatów w Lok Sabhie, jak na przykład Bengal Zachodni (90 milionów mieszkańców, 42 mandaty) czy Tamilnadu (68 milionów mieszkańców, 39 mandaty), mają zdecydowanie większy wpływ na politykę zagraniczną od pozostałych stanów (Election Commission of India, https://www.eci.nic.in/eci_main1/seats_of_loksabha.aspx [data dostępu: 9.06.2018]).

W 1998 r. Mamata Banerjee wystąpiła z Indyjskiego Kongresu Narodowego i utworzyła TMC⁶⁵. W programie wyborczym partia podkreśla, że dąży do: zapewnienia rozwoju gospodarczego stanu, walki o prawa osób należących do kast i plemion rejestrowanych oraz innych grup upośledzonych⁶⁶. Ponadto TMC dąży do wzmocnienia struktury federalnej poprzez zapewnienie większego udziału partii regionalnych w procesie tworzenia polityki zagranicznej i obronnej na szczeblu centralnym. Partia ma także na celu pokojowe rozwiązanie konfliktów dotyczących granic oraz podziału rzek. Według statutu TMC priorytetem partii jest uczynienie z Indii globalnej potęgi przy zachowaniu różnorodności językowej, etnicznej, bogatej kultury oraz dziedzictwa.

W wyborach w 2014 r. Trinamool Congress z wynikiem 34 mandatów został czwartą największą partią w Lok Sabha⁶⁷. Oficjalnie TMC nie jest częścią ani NDA, ani UPA. Partia w ostatnich latach odnosi sukcesy w wyborach nie tylko centralnych, ale także stanowych, które wygrała w 2011 i 2016 r. W 2011 r. TMC zdobyła 184 z 294 mandatów w parlamencie stanowym. W kolejnym wyborach w 2016 r. odniosła jeszcze większy sukces i zdobyła 211 z 294 mandatów⁶⁸. Mamata Banerjee jest premierem stanu Bengal Zachodni od 2011 r.

Scena polityczna Tamilnadu jest zdominowana przez dwie partie, DMK i AIADMK, które od lat ze sobą współzawodniczą. DMK została założona w 1949 r. przez Conjeevarama N. Annaduraja. Od 1969 r. nieprzerwanie na czele partii stał Muthuvel Karunanidhi, który zmarł w sierpniu 2018 r. Na stanowisku lidera zastąpił go jego syn Muthuvel K. Stalin⁶⁹. AIADMK powstała w 1972 r. jako odłam DMK. Partię stworzył Maruthur G. Ramachandran, nazywany MGR. W 1989 r. na czele partii stanęła była znana aktorka kina tamilskiego, Jayaram Jayalalithaa⁷⁰. Jayalalithaa była liderką AIADMK do śmierci w grudniu 2016 r., zastąpili ją Edappadi K. Palaniswami i Ottakarathevar Panneerselvam. Od 1967 r. w Tamilnadu wybory wygrywa DMK lub

⁶⁵ A. Wyatt, *The fragmentation of political parties and the quality of Indian democracy*, ECPR Workshop, „Democracy in the Third World – What Should be Done?”, Mannheim, 26–31.03.1999.

⁶⁶ Aby wyrównać szanse członków najniższych warstw indyjskiego społeczeństwa na udział w życiu politycznym i uzyskanie pracy w sektorze państwowym rząd indyjski zdecydował o wprowadzeniu systemu parytetów. Parytety gwarantują wybranym obywatelom Indii określoną liczbę miejsc w parlamencie centralnym W 1978 r., zgodnie z artykułem 340 konstytucji, premier Morarji Desai powołał Komisję ds. Klas Zacofanych (Backward Classes Commission). Jej przewodniczącym został Bindheshwari Prasad Mandal, od którego nazwiska pochodzi najczęściej używana jej nazwa – Komisja Mandala (Mandal Commission). Komisja w 1980 r. wydała rekomendacje, które wprowadził w życie dopiero w 1990 r. rząd V.P. Singha. Trzy uprzywilejowane grupy to: kasty rejestrowane (Scheduled Castes, SC), plemiona rejestrowane (Scheduled Tribes, ST) oraz inne grupy upośledzone (Other Backward Classes, OBC).

⁶⁷ Election Commission of India, <http://eci.nic.in/eci/eci.html> (data dostępu: 20.10.2016).

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ B. Kolappan, *What next for the DMK after Karunanidhi*, „The Hindu”, <https://www.thehindu.com/news/national/tamil-nadu/what-next-for-the-dmk-after-karunanidhi/article24726900.ece> (data dostępu: 15.09.2018).

⁷⁰ Zob. J. Chiriyankandath, *Parties and Political Change in South Asia*, Routledge, London 2016; A. Ziegfeld, *Why Regional Parties?: Clientelism, Elites, and the Indian Party System*, Cambridge University Press, Cambridge 2016.

AIADMK. W wyborach w 2016 r. wygrała ta druga. DMK na szczeblu centralnym lub stanowym popiera Kongres, kiedy AIADMK popiera BJP, i *vice versa*⁷¹.

Program partii opiera się na silnym drawidyjskim nacjonalizmie i na sprzeciwie wobec dominacji sanskrytu i hindi. Partie dążą do poprawy sytuacji politycznej i ekonomicznej mniejszości tamilskiej na Sri Lance oraz do pociągnięcia do odpowiedzialności rządu Sri Lanki za łamanie praw człowieka wobec mniejszości tamilskiej podczas wojny domowej, która trwała w latach 1983–2009. Obydwie partie w programach wyborczych kładą nacisk na zwiększenie lub wprowadzenie osobnego budżetu dla rządów stanowych m.in. w rolnictwie i edukacji. Ponadto zarówno DMK, jak i AIADMK dążą do pozyskiwania jak największej liczby bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

Telugu Desam Party założył w 1982 r. Nandamuri Taraka Rama Rao, nazywany NTR, gwiazdor filmowy z Andhra Pradeś. NTR był nie tylko aktorem, ale także reżyserem i podobnie jak politycy z Tamilnadu wykorzystał swoją popularność w polityce. Głównym celem założonej przez niego partii było pokonanie w wyborach stanowych Indyjskiego Kongresu Narodowego, który rządził w Andhra Pradeś od 1956 r. Jednocześnie NTR nie wykluczał wsparcia dla Kongresu na szczeblu centralnym. Partia nie miała wówczas jasnej ideologii, skupiała się na promowaniu i wspieraniu politycznych, ekonomicznych, społecznych oraz kulturowych wartości osób, które mówią w języku telugu. W 1983 r. NTR został premierem stanu, rządził do 1989 r., kiedy to TDP przegrała wybory i Kongres wrócił do władzy. NTR zmarł w 1995 r., a na czele partii stanął jego zięć, Nara Chandrababu Naidu. Naidu w tym samym roku został premierem stanu i rządził Andhra Pradeś do 2004 r., potem wrócił do władzy w 2014 r. W tym samym roku ze stanu Andhra Pradeś został wydzielony stan Telangana, co miało wpływ na liczbę mandatów, które TDP miała w Lok Sabha. Liczba mandatów spadła z 42 do 25. TDP w 2004 r. poparło BJP, w 2009 Naidu zdecydował, że partia wystartuje poza koalicją NDA i UPA⁷². TDP od 2014 r. była częścią koalicji NDA. Naidu zdecydował w marcu 2018 r., że jego partia wystąpi z tej koalicji⁷³.

W wyborach do Lok Sabha, które odbyły się w kwietniu i maju 2019 r., TMC i TDP wystartowały poza koalicją NDA i UPA. TMC zdobyła 22, a TDP jedynie trzy mandaty. DMK zdecydowała się wesprzeć Kongres i wystartowała jako część UPA, a AIADMK stanęła po stronie BJP i NDA. DMK odniosła bardzo duży sukces, zdobywając aż 23 mandaty, a AIADMK uzyskała tylko jeden mandat.

⁷¹ A. Wyatt, *Tamilnadu: Strategic interaction and alliance choices*, w: P. Wallace (red), *India's 2014 Elections: A Modi-led BJP Sweep*, Sage India, London 2015, s. 323–341.

⁷² Telugu Desam Party, <https://www.telugudesam.org/> (data dostępu: 13.09.2018); K.C. Suri, *Democratic Process and Electoral Politics in Andhra Pradesh, India*, Overseas Development Institute, London, Working Paper 180; H. Bhattacharyya, L. König (red.), *Globalisation and Governance in India: New Challenges to Society and Institutions*, Routledge, London 2015.

⁷³ Zob. *TDP pulls out of NDA, to move no-confidence motion today*, „India Today”, <https://www.indiatoday.in/india/story/at-meeting-today-tdp-to-likely-take-final-call-on-leaving-nda-alliance-backing-no-confidence-motion-1190655-2018-03-16> (data dostępu: 28.09.2018).

Partie regionalne wobec wybranych zagadnień międzynarodowych

Ogólna charakterystyka i trendy

Po 1991 r. w Indiach powstało wiele nowych ośrodków badawczych, które zajmują się badaniem polityki zagranicznej Indii. Ośrodki te funkcjonują zarówno na prywatnych, jak i państwowych uniwersytetach: Institute of Foreign Policy Studies (University of Calcutta), Manipal Advanced Research Group (Manipal University) oraz School of International Studies (Jawaharlal Nehru University). Istnieją think tanki państwowe, takie jak Indian Council for World Affairs, który jest finansowany przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Indii, oraz ośrodki badawcze, które są niezależne od funduszy państwowych, na przykład Gateway House Indian Council on Foreign Affairs. Wyżej wymienione ośrodki coraz więcej uwagi poświęcają badaniom ewolucji indyjskiego federalizmu, wzrostowi znaczenia stanów i partii regionalnych po 1991 r. oraz wpływowi tych procesów na politykę zagraniczną Indii⁷⁴.

W zależności od stanu, który reprezentują, partie regionalne koncentrują się na różnych kwestiach związanych z polityką zagraniczną⁷⁵. Położenie geograficzne ma istotny wpływ na stanowisko partii regionalnych wobec problematyki międzynarodowej. Odnosi się to nie tylko do stosunków Indii z państwami sąsiedzkimi (kwestie bezpieczeństwa), ale także do polityki gospodarczej⁷⁶. Dla partii regionalnych z południa Indii, np. DMK lub AIADMK, polityka wobec Pakistanu nie jest istotną częścią programu wyborczego. Partie te w centrum zainteresowania stawiają politykę wobec Sri Lanki⁷⁷. Partie z północnych Indii, takie jak National Conference lub Peoples Democratic Party z Dżammu i Kaszmiru, koncentrują się na polityce wobec Pakistanu i Chin⁷⁸. Polityka rządu centralnego wobec Sri Lanki jest dla nich nieistotna. Shiromani Akali Dal (SAD), partia regionalna z Pendżabu, ma wpływ na kreowanie polityki rządu centralnego wobec Pakistanu. Polityka zagraniczna partii regionalnych z północnego-wschodu Indii⁷⁹ skupia się Chinach i Bangladeszu. Dla People's

⁷⁴ Zob. J. Zajączkowski, J. Schottli, M. Thapa (red.), *India in the Contemporary World: Economy, Polity, International Relations*, Routledge, New Delhi–London–New York 2014.

⁷⁵ S.S. Pattanaik, *Federalising India's neighbourhood policy: Making the states stakeholders*, „Strategic Analysis” 2014, nr 1, s. 31–48.

⁷⁶ B. Lacina, *The problem of political stability in Northeast India: Local ethnic autocracy and the rule of law*, „Asian Survey” 2009, nr 6, s. 998–1020; P. Nayak, S.K. Mishra, *Status of Development of NE States in India in the National Perspective*, MPRA Paper nr 48441.

⁷⁷ K. Sridharan, op. cit., s. 463–489.

⁷⁸ Zob. R. Chaudary, *Jammu and Kashmir Politics of Identity and Separatism*, Routledge, Milton Park–Abingdon–Oxen 2016; S. Widmalm, *Kashmir in Comparative Perspective Democracy and Violent Separatism in India*, Routledge, London 2002; C. Snedden, *Understanding Kashmir and Kashmiris*, Hurst & Company, London 2015; B. Singh, *State Politics In India -exportations and Political Process in Jammu and Kashmir*, Macmillian Publications, New Delhi 1982.

⁷⁹ Stany leżące w północno-wschodnich Indiach: Asam, Manipur, Mizoram, Tripura, Nagaland, Meghalaya, Arunachal Pradeś (patrz mapa 1).

Party of Arunachal z Arunachal Pradeś kluczowe są kwestie związane z konfliktem granicznym z Chinami⁸⁰.

Pierwszą sferą, która jest w centrum zainteresowania partii regionalnych są zagadnienia gospodarcze. Stany są przede wszystkim zainteresowane tym, aby miały możliwość prowadzenia, na tyle, na ile to możliwe, niezależnej od rządu centralnego polityki gospodarczej, co przekłada się na pozyskiwanie zagranicznych inwestorów. Liberalizacja indyjskiej gospodarki miała wpływ na zwiększenie kompetencji rządów stanowych. Po 1991 r. uzyskiwały one kompetencje umożliwiające prowadzenie coraz bardziej niezależnej od rządu centralnego polityki gospodarczej. Aktywność stanów przejawia się w pozyskiwaniu bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz dofinansowania z instytucji międzynarodowych, a także organizacji szczytów gospodarczych, takich jak Bengal Global Business Summit odbywający się od 2015 r. w Bengalgu Zachodnim, którego inicjatorem był Trinamool Congress⁸¹. Partia AIADMK z Tamilnadu w 2011 r. ogłosiła strategię Vision Tamil Nadu 2023, która ma na celu m.in. uczynienie ze stanu lidera w pozyskiwaniu inwestycji zagranicznych oraz dynamiczny rozwój gospodarczy⁸². Andhra Pradeś, od momentu przejścia władzy w 1995 r. przez Telugu Desam Party z Chandrababu Naidu na czele, jest jednym ze stanów, które pozyskują najwięcej inwestycji zagranicznych, a w 2018 r. zajął pierwsze miejsce w rankingu stanów indyjskich, w których najłatwiej prowadzić biznes⁸³.

Drugą sferą istotną dla partii regionalnych jest zarządzanie zasobami. Partie regionalne ze stanów, przez które przebiegają nieuregulowane granice lub przepływają rzeki, których wody nie zostały podzielone, mają wpływ na politykę rządu centralnego. Bardzo dobrym przykładem jest negocjowane przez Indie i Bangladesz porozumienie dotyczące podziału wód rzeki Teesta⁸⁴. Rzeka ma swój początek w indyjskim stanie Sikkim, przepływa przez Bengal Zachodni, a jej ujście znajduje się w Bangladeszu⁸⁵. Kolejnym przykładem jest porozumienie w sprawie uregulowania granicy między Indiami a Bangladeszem (Land Boundary Agreement). Indie mają także nieuregulowaną granicę z Pakistanem i Chinami. W negocjacjach dotyczących sporów granicznych

⁸⁰ Zob. S. Dutta, *Revisiting China's territorial claims on Arunachal*, „Strategic Analysis” 2008, nr 4, s. 549–581.

⁸¹ Więcej informacji dotyczących szczytu gospodarczego: <https://bengalglobalsummit.com/> (data dostępu: 20.11.2018).

⁸² Vision Tamil Nadu 2023, http://www.spc.tn.gov.in/pdfs/TN_Vision_2023.pdf (data dostępu: 12.05.2018).

⁸³ Więcej informacji dotyczących rankingu *Ease of doing business in India*: <https://www.investindia.gov.in/state/andhra-pradesh> (data dostępu: 13.05.2018).

⁸⁴ Wyzwaniem w polityce zagranicznej Indii było także podpisanie porozumienia z Bangladeszem dotyczącego podziału wód rzeki Ganges. Kluczową rolę w jego podpisaniu odegrał Jyoti Basu, który był premierem Zachodniego Bengalgu. Basu odbył sześciodniową oficjalną wizytę w Bangladeszu w 1996 r., której efektem było wypracowanie konsensusu. Zob. K. Sridharan, op. cit., s. 463–489.

⁸⁵ J. Jayanth, *Oh Teesta! The river which gives Bangladesh heartburns*, „Hindustan Times”, 6.06.2015, <http://www.hindustantimes.com/india/oh-teesta-the-river-which-gives-bangladesh-heartburns/story-mehLzuY0iFvcU9bjpXQ8FI.html> (data dostępu: 13.05.2016).

biorą udział przedstawiciele partii regionalnych. W przypadku Pakistanu: Peoples Democratic Party lub National Conference z Dżammu i Kaszmiru, a w przypadku Chin: People's Party of Arunachal z Arunachal Pradeś oraz partie z Dżammu i Kaszmiru. Indie prowadzą także negocjacje dotyczące podziału rzek z Pakistanem (Sir Creek) i Chinami (Brahmaputra)⁸⁶. Negocjacje dotyczące Sir Creek odbywają się bez udziału partii regionalnych, ponieważ w Gudżaracie (stanie, przez który przepływa Sir Creek) nie ma partii regionalnych⁸⁷. W przypadku podziału wód Brahmaputry są to: Asom Gana Parishad, All India United Democratic Front, Bodoland People's Front z Asamu oraz People's Party of Arunachal z Arunachal Pradeś⁸⁸.

Studium przypadku

Polityka Telugu Desam Party – pozyskiwanie inwestycji zagranicznych

Chandrababu Naidu, premier stanu Andhra Pradeś z ramienia Telugu Desam Party, skupia się w swojej działalności w zakresie polityki zagranicznej na sferze gospodarczej. Susanne Rudolph i Lloyd Rudolph⁸⁹ skategoryzowali styl dyplomacji Naidu jako „przedsiębiorczy” (*entrepreneurial*). Andhra Pradeś nie jest stanem granicznym (mapa 1). Jest to jeden z powodów, dla których rząd stanowy nie jest zaangażowany bezpośrednio w politykę wobec państw regionu. Głównym celem rządu stanowego jest rozwój gospodarczy poprzez pozyskanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Naidu dzięki inwestorom z zagranicy zdołał stworzyć w Hajdarabadzie tzw. Cyber City. Jednym z pierwszych inwestorów był Microsoft⁹⁰. Ponadto Naidu pozyskał finansowanie i pożyczki na rozwój stanu m.in. z Banku Światowego⁹¹. Po powrocie do władzy w 2014 r. Naidu kontynuuje politykę, którą prowadził w latach 1995–2004. Zmieniły się jednak uwarunkowania. W 2014 r. powstał nowy stan Telangana, wydzielony ze stanu Andhra Pradeś. Dotychczasowa stolica stanu, Hajdarabad, znalazła się poza jego granicami (mapa 1). Plany stworzenia nowej stolicy, w mieście Amaravati, oparte są m.in. na wzorze Singapuru. Naidu odbył cztery wizyty w Singapurze, rząd stanowy prowadzi konsultacje także z Japonią, Wielką Brytanią i Chinami. W 2015 i 2016 r. Naidu po raz kolejny brał udział w Forum Ekonomicznym w Davos⁹².

⁸⁶ S.M.A. Salman, *Inter-states water disputes in India: An analysis of the settlement process*, „Water Policy” 2002, nr 4, s. 223–237.

⁸⁷ W.A. Qureshi, *Water as a human right: A case study of the Pakistan-India water conflict*, „Penn State Journal of Law & International Affairs” 2017, nr 2, s. 378–397.

⁸⁸ A. Richards, N. Singh, *Inter-state water disputes in India: Institutions and policies*, „International Journal of Water Resources Development” 2002, nr 4, s. 611–625.

⁸⁹ L.I. Rudolph, S.H. Rudolph, *Iconisation of Chandrababu: Sharing sovereignty in India's federal market economy*, „Economic and Political Weekly” 2001, nr 18, s. 1543–1544.

⁹⁰ S. Baru, *Strategic consequences of India's economic performance*, „Economic and Political Weekly” 2002, nr 26, s. 2583–2592.

⁹¹ A. Wyatt, *Paradiplomacy of India's chief ministers*, „India Review” 2017, nr 1, s. 106–124.

⁹² Ibidem.

W latach 2010–2018 wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych, które trafiły do stanu, wyniosła 17,8 miliarda USD. Wzrost gospodarczy w Andhra Pradeś w roku budżetowym 2017–2018 wyniósł 16%⁹³. W 2018 r. w stanie działało 27 specjalnych stref ekonomicznych, a kolejnych 75 ma zostać otwartych w najbliższych latach. W Andhra Pradeś funkcjonuje pięć parków przemysłowych, największy z nich jest w Sri City, swoje oddziały ma tam ponad 80 przedsiębiorstw z całego świata, które zainwestowały już ponad 3,8 miliarda USD⁹⁴. Andhra Pradeś jest jednym z najlepiej rozwiniętych stanów w Indiach⁹⁵.

Wpływ Trinamool Congress na politykę rządu centralnego wobec Bangladeszu

Dla Trinamool Congress, ze względu na położenie Bengalu Zachodniego (mapa 1), stabilne relacje z Bangladeszem są kluczowe. Istnieje wiele punktów sporych między rządem centralnym i stanowym, takich jak: kwestia uchodźców i migrantów z Bangladeszu, porozumienie dotyczące podziału wód rzeki Teesta i unormowanie kwestii granicy (Land Boundary Agreement, LBA)⁹⁶. Rząd centralny, zgodnie z konstytucją Indii, musi konsultować z rządem stanowym zmianę granic Indii, które są jednocześnie granicą stanu.

We wrześniu 2011 r., gdy TMC była częścią UPA, Mamata Banerjee odwołała udział w oficjalnej wizycie premiera Indii Manmohana Singha w Bangladeszu⁹⁷. Premier Singh konsultował z nią warunki porozumienia dotyczącego podziału rzeki Teesta (42,5% dla Indii, 37,5% dla Bangladeszu) i uregulowania kwestii granicy⁹⁸. Jednak pomimo to M. Banerjee w ostatniej chwili stwierdziła, że porozumienia będą niekorzystne dla Bengalu Zachodniego. Ze względu na nieobecność M. Banerjee wizyta premiera Singha w Bangladeszu nie przyniosła oczekiwanych rezultatów⁹⁹.

W czerwcu 2015 r. Mamata Banerjee postanowiła towarzyszyć premierowi Modiemu w podróży do Dhaki. Wizyta zakończyła się połowicznym sukcesem. Indie i Bangladesz

⁹³ Economic Development Board Andhra Pradesh, <http://apedb.gov.in/index.html> (data dostępu: 13.01.2019).

⁹⁴ Andhra Pradesh Economy in brief 2018, Directorate of Economics and Statistics Government of Andhra Pradesh, <https://core.ap.gov.in/cmdashboard/Download/Publications/ap%20econ%20in%20brief%20final%2010.08.2018.pdf> (data dostępu: 20.12.2018).

⁹⁵ Zob. Reserve Bank of India, Handbook of Statistics on the Indian Economy, <https://rbidocs.rbi.org.in/rdocs/Publications/PDFs/0HANDBOOK2017C9CF31D4B78241C9843272E441CD7010.PDF> (data dostępu: 13.12.2018).

⁹⁶ S. Ramachandaran, *Who handles India's foreign affairs: States, Prime Minister's Office or the Ministry of External Affairs?*, „The Round Table” 2014, nr 3, s. 335–337.

⁹⁷ D. Twining, *India's Foreign Policy toward East Asia and the Neighbourhood under Modi: Implications for Europe*, „NFG Policy Paper” 2015, nr 10.

⁹⁸ P. Swami, *Manmohan Says Mamata Assented to Teesta Deal*, „Hindu”, 8.09.2011, <http://www.thehindu.com/news/national/manmohan-says-mamata-assented-to-teestadeal/article2433343.ece> (data dostępu: 13.05.2016)

⁹⁹ *Indian PM Singh ends Bangladesh trip without key deals*, <http://www.bbc.com/news> (data dostępu: 24.11.2016).

podpisały porozumienie w sprawie uregulowania liczącej 4000 kilometrów granicy oraz wyjaśnienia statusu ponad 50 tysięcy osób, które mieszkają w przygranicznych enklawach¹⁰⁰. Jednak ze względu na brak porozumienia rządu centralnego z rządami stanowymi w kwestii podziału wód rzeki Teesta premier Modi nie zdołał podpisać umowy z Bangladeszem. Banerjee uważa, że zaproponowany procentowy podział wód jest niekorzystny dla Bengalu Zachodniego. Liderka TCM uważa, że zbyt mało wody zostało przyznane Indiom. Podkreśla, że przy podziale wód należy wziąć pod uwagę zmiany klimatyczne, które mają wpływ na wyższe zapotrzebowaniu Bengalu Zachodniego na wodę. Poza rzeką Teesta Indie i Bangladesz mają do rozwiązania spory dotyczące 53 innych rzek. Trinamool Congress stał się języczkiem u wagi w kwestiach związanych z kreowaniem polityki zagranicznej wobec Bangladeszu¹⁰¹.

Wpływ partii tamilskich na politykę rządu centralnego wobec Sri Lanki

Ze względu na położenie stanu Tamilnadu (mapa 1) i obecność mniejszości tamilskiej na Sri Lance relacje z tym państwem są dla partii tamilskich kluczowe. DMK i AIADMK wielokrotnie wyrażały swoje niezadowolenie w kwestii dyskryminacji i przejawów przemocy rządu Sri Lanki wobec Tamilów żyjących na północy wyspy¹⁰².

Ani DMK, ani AIADMK nie udzieliły jednoznacznego wsparcia premierowi Indii Rajiwowi Gandhimu, kiedy w 1987 r. zdecydował o wysłaniu na Sri Lankę indyjskich sił pokojowych (Indian Peace Keeping Forces, IPKF). Wojska indyjskie zostały wysłane na mocy porozumienia pokojowego zawartego między Rajivem Gandhim a prezydentem Sri Lanki Erangą Jayawardeną. Zadaniem IPKF było rozbicie Tygrysów Wyzwolenia Tamilskiego Ilamu, organizacji, która dążyła do utworzenia niepodległego państwa dla mniejszości tamilskiej na północy Sri Lanki. Akcja jednak zakończyła się niepowodzeniem¹⁰³. W 2009 r. wojna domowa na Sri Lance dobiegła końca, Tamilskie Tygrysy zostały pokonane przez siły rządowe. Podczas wojny domowej doszło do łamania praw człowieka i pogwałcenia praw ludności cywilnej, głównie w części wyspy zamieszkaną przez Tamilów¹⁰⁴. W 2012 r. DMK, które wówczas

¹⁰⁰ M. Kumar, *Why Narendra Modi Made a U Turn on Land Boundary Agreement*, 2.12.2014, <http://www.dnaindia.com/india/report-why-narendra-modi-made-a-u-turn-on-land-boundary-agreement-2040135> (data dostępu: 26.06.2015).

¹⁰¹ S. Ganguly, *Modi's Foreign Policy Revolution? In India, Radical Change Is Hard to Come By*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/india/2018-03-08/modis-foreign-policy-revolution?cid=nlc-fa-fa-today-20180308> (data dostępu: 8.03.2018).

¹⁰² M. Mayilvaganan, *The re-emergence of the Tamilnadu factor in India's Sri Lanka policy*, „Strategic Analysis” 2007, nr 6, s. 943–964.

¹⁰³ Zob. P.A. Gosh, *Ethnic Conflict in Sri Lanka and Role of Indian Peace Keeping Force (IPKF)*, PH Publishing, New Delhi 1999.

¹⁰⁴ Zob. S. Destradi, *India and the Civil War in Sri Lanka: On the Failures of Regional Conflict Management in South Asia*, GIGA Research Programme: Violence and Security, nr 154, 2010; Amnesty International Ensuring Justice, *Protecting Human Rights for Sri Lanka's future 2014*, https://www.ecoi.net/en/file/local/1162066/4543_1433163096_asa370112014en.pdf (data dostępu: 15.02.2019).

było częścią koalicji UPA, naciskało na rząd centralny, aby ten poparł na forum ONZ zaproponowaną przez Stany Zjednoczone rezolucję w Radzie Praw Człowieka w ONZ o rozpoczęciu śledztwa w sprawie zbrodni wojennych popełnionych przez rząd Sri Lanki na ludności tamilskiej. DMK uzyskało wsparcie od AIADMK, partie dążyły do tego, aby Indie zagłosowały za rezolucją oraz aby rząd Kongresu lobbował za wprowadzeniem zmian w rezolucji. Partie tamilskie chciały, aby dodane zostały słowa „Ilam” i „ludobójstwo”¹⁰⁵. Rząd Manmohana Singha nie doprowadził do zaostreżenia treści rezolucji, ale w marcu 2012 r. zagłosował za rezolucją. Indie nie wzięły udziału w Commonwealth Heads of Government Meeting (CHOGM), które odbyło się na Sri Lance w listopadzie 2013 r.¹⁰⁶ Podczas kolejnego głosowania w Radzie Praw Człowieka ONZ, w 2013 r., Indie także zagłosowały za rezolucją. Partie tamilskie sprawiły, że rząd centralny odszedł od zwyczajowej praktyki wstrzymywania się od głosu w trakcie głosowania nad rezolucjami dotyczącymi konkretnych państw¹⁰⁷.

Pomimo tego, że rząd Manmohana Singha dwukrotnie na forum ONZ poparł rezolucję przeciwko Sri Lance, partie tamilskie nie były usatysfakcjonowane polityką władz centralnych. Rząd Indii nie zdecydował się na zaproponowanie zmian w tekście rezolucji, więc DMK wycofała poparcia dla niego. UPA stracił wówczas większość w Lok Sabha i zdołała dotrzeć do końca kadencji tylko dzięki wsparciu spoza koalicji¹⁰⁸.

Konkluzje

Badanie wzrostu wpływu partii regionalnych na kształtowanie polityki zagranicznej Indii w kategoriach liberalnej teorii polityki zagranicznej pozwala odpowiedzieć na pytania badawcze, dzięki czemu możliwa była weryfikacja hipotezy. Pierwsze pytanie dotyczyło powodów, dla których partie regionalne zwiększyły swoją aktywność w zakresie polityki zagranicznej Indii.

Na wzrost aktywności partii regionalnych w kreowaniu polityki zagranicznej miało wpływ wiele czynników. Po pierwsze, zdecydowała o tym ewolucja indyjskiego systemu partyjnego od systemu partii dominującej do wielopartyjnego. Założenie Moravcsika o tym, że działania państw są definiowane na podstawie nieustannych interakcji zachodzących między reprezentantami różnych grup społecznych, wyjaśnia to, że

¹⁰⁵ A. Mishra, J. Miklian, *The evolving domestic drivers of Indian foreign policy*, Norwegian Peacebuilding Resource Centre, styczeń 2016.

¹⁰⁶ DMK, *AIADMK want India to skip commonwealth meet in Colombo*, „Times of India”, 25.03.2013, <http://timesofindia.indiatimes.com/india/DMK-AIADMK-want-India-to-skip-Commonwealth-meet-in-Colombo/articleshow/19192257.cms> (data dostępu: 25.06.2015).

¹⁰⁷ T.C. Schaffer, H. Schaffer, *When India's Foreign Policy Is Domestic*, 2.04.2013, <http://www.brookings.edu/blogs/up-front/posts/2013/04/02-india-foreign-policy-domestic-schaffer-schaffer> (data dostępu: 25.06.2015).

¹⁰⁸ F.A. Malik, B.A. Malik, *Politics of coalition in India*, „Journal of Power, Politics & Governance” 2014, nr 1, s. 1–11.

rządy koalicyjne były jednym z kluczowych czynników, które umożliwiły partiom regionalnym wywieranie większego wpływu na politykę zagraniczną państwa. Partie regionalne zdobywają coraz więcej mandatów w parlamencie na szczeblu zarówno centralnym, jak i stanowym (wykres 1). Moravcsik w swoich publikacjach podkreśla, że polityka państwa zmienia się w zależności od tego, która z grup społecznych wpływa na proces podejmowania decyzji.

Drugi czynnik, który miał wpływ na wzrost aktywności partii regionalnych w kreowaniu polityki zagranicznej, to liberalizacja gospodarki oraz zmiany regulacji w tym zakresie. Na początku lat 90. XX w. reformy gospodarcze, poprzez zwiększenie kompetencji stanów w kwestiach gospodarczych, umożliwiły partiom regionalnym większe zaangażowanie m.in. w pozyskiwanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W roku budżetowym 1991–1992 bezpośrednie inwestycje zagraniczne wyniosły zaledwie 165 milionów USD, a w roku 2017–2018 aż 62 miliardy USD¹⁰⁹. Stany Andhra Pradeś, Tamilnadu oraz Bengal Zachodni, w których rządzą partie regionalne, są w pierwszej dziesiątce stanów o największej wartości pozyskanych bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

Trzeci czynnik to rozszerzenie tradycyjnego znaczenia polityki zagranicznej. Polityka zagraniczna to nie tylko kwestie związane z bezpieczeństwem, ale także polityka ekonomiczna, handel, relacje kulturowe, społeczne, ochrona środowiska. Partie regionalne są bardzo aktywne w tym zakresie, czego przykładem jest polityka prowadzona przez omawiane partie: TMC z Bengalu Zachodniego, TDP z Andhra Pradeś oraz partie tamilskie.

Czwarty czynnik nawiązuje do założeń Moravcsika mówiących o tym, że państwo musi na nowo definiować swoje preferencje (interesy), ponieważ społeczeństwo stawia mu nowe wymagania. Rząd centralny przy formułowaniu polityki wobec Bangladeszu i Sri Lanki musiał uwzględnić stanowisko partii regionalnych: TMC oraz DMK i AIADMK. Na relacje Indii z Pakistanem mają wpływ partie regionalne z Dżammu i Kaszmiru: National Conference oraz Peoples Democratic Party. Istotne znaczenie mają także partie regionalne z północno-wschodniej części Indii (Naga People's Front, Sikkim Democratic Front, People's Party of Arunachal, Asom Gana Parishad oraz Bodoland People's Front), które dysponują niewielką liczbą mandatów w Lok Sabha, ale ich stanowisko wobec uregulowania granicy oraz podziału wód rzek z Bangladeszem jest kluczowe.

Drugie pytanie badawcze odnosiło się do instrumentów, które stosują partie regionalne, aby wpływać na proces kreowania polityki zagranicznej. Według Moravcsika ważne jest doprecyzowanie, jak zorganizowane są instytucje, których funkcją jest przekładanie preferencji jednostek i grup interesu na politykę zagraniczną. W Indiach rola partii ogólnokrajowych jest nieproporcjonalnie większa od roli partii regionalnych. Partie regionalne mogą jednak wpływać na proces tworzenia polityki zagranicznej

¹⁰⁹ Zob. Reserve Bank of India, <https://rbi.org.in/home.aspx> (data dostępu: 13.02.2019).

na dwóch poziomach: formalnym i nieformalnym. Kluczowy dla badanego tematu jest poziom nieformalny, czyli udział partii regionalnych w koalicjach oraz udzielanie wsparcia partii rządzącej spoza koalicji, na szczeblu zarówno centralnym, jak i stanowym. W 2008 r. Samajwadi Party (partia regionalna z Uttar Pradeś) udzieliła wsparcia Kongresowi, który stał na czele koalicji UPA, po tym jak z UPA wystąpiła Komunistyczna Partia Indii (Marksizm) w geście protestu przeciwko podpisaniu przez Indie porozumienia nuklearnego z USA. Bez poparcia Samajwadi Party rząd Kongresu zostałby rozwiązany. W 2012 r. TMC z Bengal Zachodniego wystąpiła z koalicji UPA, sprzeciwiając się w ten sposób decyzji Kongresu o otwarciu sektora detalicznego na bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Rząd nie upadł, ponieważ uzyskał wsparcie spoza koalicji od Samajwadi Party.

Formalne instrumenty, które mogą stosować partie regionalne, aby wpływać na proces tworzenia polityki zagranicznej, są ciągle mocno ograniczone przez uwarunkowania instytucjonalno-prawne. Jednak od lat 90. XX w. zwiększa się rola rządów stanowych i partii regionalnych w zakresie pozyskiwania inwestycji zagranicznych i promowaniu współpracy gospodarczej. W przypadku stanów granicznych wzrasta też ich wpływ na politykę rządu centralnego wobec państw sąsiadujących, przykładem jest omówiona polityka TMC z Bengal Zachodniego wobec Bangladeszu oraz partii tamilskich wobec Sri Lanki.

Dzięki reformom zaproponowanym przez rząd premiera Modiego powstaje mechanizm mający na celu ustanowienie konsultacji pracowników Ministerstwa Spraw Zagranicznych z przedstawicielami rządów stanowych, szczególnie w kwestiach, które tych stanów dotyczą. Urzędnicy szczebla stanowego mają większy niż dotychczas udział w stanowiskach na szczeblu centralnym. Rząd centralny, formułując politykę wobec państw sąsiadujących, poświęca coraz więcej uwagi współpracy ze stanami granicznymi. Bez wsparcia tych stanów trudniej byłoby efektywnie realizować politykę wobec państw Azji Południowej i Południowo-Wschodniej. Tylko pięć z 29 stanów nie ma granicy morskiej lub lądowej z państwami sąsiadującymi z Indiami (mapa 1).

Od ostatniej dekady XX w. można więc obserwować stopniową ewolucję systemu, który w większym stopniu aniżeli w okresie zimnej wojny kładzie nacisk na tezę, iż państwo i jego instytucje pełnią funkcję pasa transmisyjnego, za pośrednictwem którego preferencje jednostki i grup społecznych są przekształcane w politykę zagraniczną państwa. Następuje systemowa zmiana umożliwiająca partiom regionalnym stopniowe uzyskanie większych uprawnień w kreowaniu polityki zagranicznej.

Odwołanie się do liberalnej teorii polityki zagranicznej, a w szczególności założeń modelu Moravcsika, umożliwiło zweryfikowanie hipotezy wskazującej, że partie regionalne dynamizują politykę zagraniczną Indii, przyczyniając się do wzbogacenia jej treści i celów w odniesieniu do stosunków z państwami sąsiadującymi i współpracy w regionie Azji Południowej.

The Liberal Theory of Foreign Policy – Case Study of Regional Parties in India

The aim of the article is the analysis the role of regional parties in shaping Indian foreign policy at the turn of the 20th and 21st centuries, which requires examining the premises for increasing the activity of regional parties in the international sphere and identifying formal and informal instruments by means of which they influence the process of creating foreign policy. The theoretical tool used to analyze the activity of regional parties in India constitutes the liberal theory of foreign policy is. Its use will allow us to verify the accepted hypothesis that regional parties are dynamizing India's foreign policy, contributing to the enrichment of its content and objectives, especially with regard to relations with neighboring countries and cooperation in the region of South Asia. The first part of the article discusses the main assumptions of the liberal theory of foreign policy. The second part identifies conditions and institutional, as well as legal frameworks that condition international activity of regional parties. The third part presents the evolution of the Indian party system and characterizes the selected regional parties. The fourth part analyzes the increase of the activity of international regional parties on the example of some regional parties selected based on their importance and power of their influence. The summary presents the usefulness of the liberal theory of foreign policy in the study on the increase of the importance of regional parties in shaping India's foreign policy.

Keywords: liberal theory of foreign policy, Moravcsik, India's foreign policy, regional parties, party system, federalism.